

Centraal Bureau
voor de Statistiek

Sociaaleconomische trends 2013

Stijgende arbeidsparticipatie en minder uittreding bij ouderen

**Koos Arts
Ferdy Otten**
oktober 2013, 04

De arbeidsparticipatie van 50- tot 65-jarigen is sinds de jaren negentig opgelopen. Dit komt in belangrijke mate door de instroom van jongere generaties vrouwen, die steeds vaker werken. Ook stromen in de jongere generaties steeds minder mannen tussen de 50 en 65 uit vanwege arbeidsongeschiktheid, en neemt het aandeel vrouwen dat voortijdig stopt met werken zonder daarna een uitkering te ontvangen af met de generaties.

1. Inleiding

De vergrijzing en toenemende levensverwachting leiden enerzijds tot een krimpende beroepsbevolking en anderzijds tot een groter inactief deel van de bevolking dat steeds langer een beroep zal doen op de sociale zekerheid en pensioenvoorzieningen. Ter vermindering van de oplopende druk op de sociale zekerheid zijn de afgelopen jaren tal van maatregelen genomen om de arbeidsparticipatie van ouderen te verhogen, onder meer door de vervroegde uitstroom uit arbeid te beperken. Zo is in 2006 de fiscale bijdrage aan VUT- en prepensioenregelingen afgeschaft en is ook de fiscale arbeidskorting voor werkende ouderen verhoogd om mensen te stimuleren langer aan het werk te blijven. Onlangs zijn VVD en PvdA in het kabinet Rutte-II overeengekomen de AOW- en pensioengerechtigde leeftijd vanaf 2013 versneld te laten stijgen zodat deze in 2021 op 67 jaar komt te liggen.

Voor het arbeidsmarktbeleid is het van belang zicht te hebben op de ontwikkelingen in de arbeidsparticipatie van ouderen. Systematische cijferreeksen op dit vlak zijn bovendien indicatief voor verdere kortetermijnontwikkelingen. Centraal in deze bijdrage staat de statistische beschrijving van ontwikkelingen in arbeidsparticipatie en voortijdige uitstroom uit het arbeidsproces van ouderen. De uitstroom ontstaat door voortijdige pensionering, arbeidsongeschiktheid, of voortijdig stoppen met werken zonder daarna een uitkering te ontvangen. Bijzondere aandacht gaat uit naar de mate waarin generatie-effecten hierbij een rol spelen.

Themanummer Levensloop en generatie

Dit artikel is het vierde van een serie artikelen over levensloop en generatie in de Sociaaleconomische trends van oktober 2013. In deze bijdrage staan de veranderingen tussen de geboortegeneraties in arbeidsdeelname en voortijdige uittreding uit het arbeidsproces bij 50- tot 65-jarigen centraal.

- In het inleidende artikel 'Perspectief op veranderde levenslopen' worden de ontwikkelingen voor de verschillende geboortecohorten op het gebied van demografie, opleidingsniveau en arbeidsdeelname sinds 1945 geschetst.
 - Het tweede artikel 'Twintigers op de arbeidsmarkt' belicht het opleidingsniveau en de intrede van jongeren (15 tot 30 jaar) op de arbeidsmarkt naar generatie.
 - Het derde artikel 'Veranderende beroepsloopbanen van mannen en vrouwen' zoomt in op de loopbaan op de leeftijd van 25, 36,5, 45 en 55 jaar voor de opeenvolgende cohorten vanaf 1915-1919 tot en met 1985-1989.
-

De cijfers over arbeidsparticipatie hebben betrekking op ouderen van 50 tot 65 jaar en beslaan de periode 1971 tot en met 2012. De Enquête Beroepsbevolking en de daaraan voorafgaande Arbeidskrachtentellingen en de Volkstelling van 1971 liggen aan deze lange reeks ten grondslag. Het gaat hierbij steeds om de bruto arbeidsparticipatie: het aandeel personen dat wekelijks ten minste twaalf uur betaald werk verricht (de werkzame beroepsbevolking) plus het aandeel werklozen dat op zoek is naar en ogenblikkelijk beschikbaar is voor betaald werk voor twaalf uur of meer per week (de werkloze beroepsbevolking).

De cijfers over de drie vormen van voortijdige uittreding uit het arbeidsproces zijn gebaseerd op de thans beschikbare reeks van gegevens uit het Sociaal Statistisch Bestand (SSB) over de periode 1999–2010 en hebben betrekking op de groep 55- tot 65-jarigen. De leeftijdsgrens ligt hier iets hoger vooral omdat vroegtijdige pensionering en ook stoppen met werken zonder een vervolgitkering niet of nauwelijks voorkomen in de leeftijdsgroep 50 tot 55 jaar.

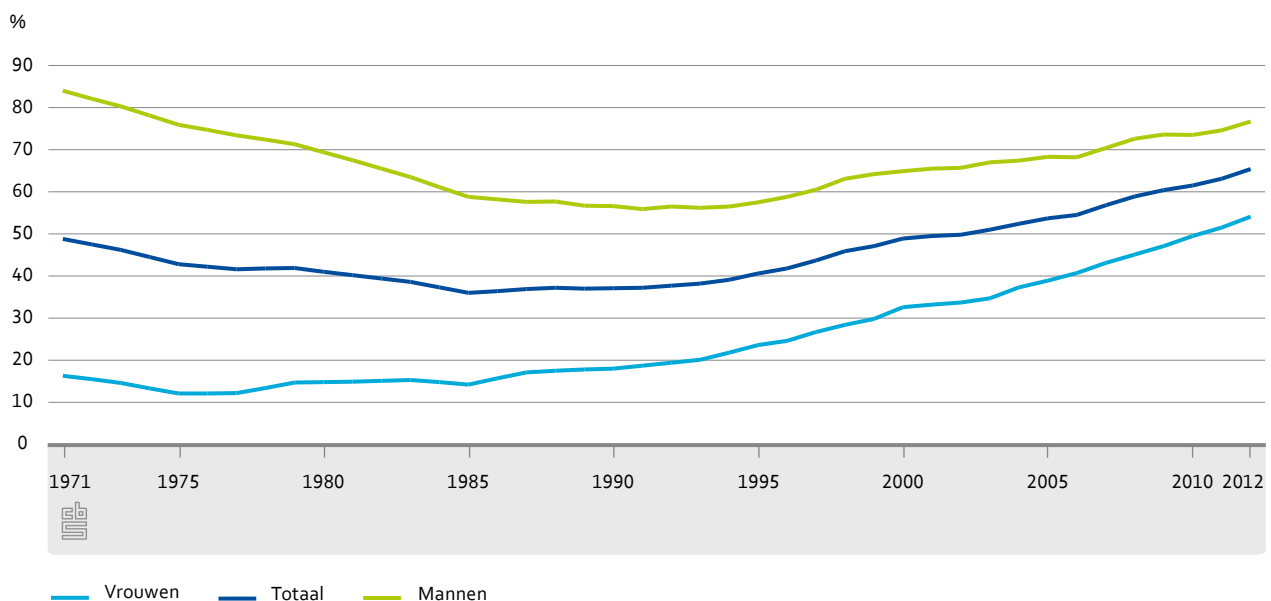
2. Arbeidsparticipatie

2.1 Meer ouderen aan het werk

De bruto arbeidsparticipatie van de bevolking van 50 tot 65 jaar bedroeg in 2012 ruim 65 procent (grafiek 2.1.1). Bij mannen daalde de arbeidsparticipatie van ruim 80 procent in het begin van de jaren zeventig naar 56 procent begin jaren negentig, mede door de komst van vervroegde uittredingsregelingen. Daarna is de arbeidsparticipatie gestaag toegenomen tot bijna 77 procent in 2012.

In de jaren zeventig en tachtig nam minder dan een op de vijf vrouwen van 50 tot 65 jaar deel aan de arbeidsmarkt. Vanaf begin jaren negentig is de arbeidsparticipatie van vrouwen in deze leeftijdsgroep fors gestegen, tot 54 procent in 2012.

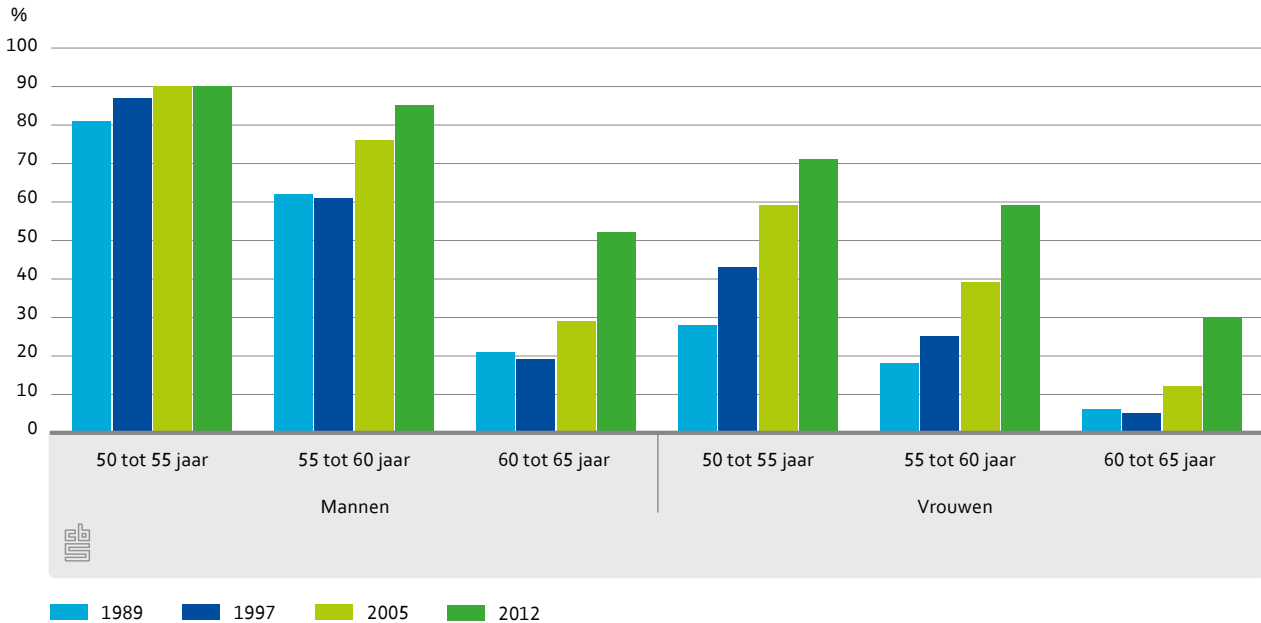
2.1.1 Bruto arbeidsparticipatie van mannen en vrouwen van 50 tot 65 jaar

Sterkste toename arbeidsparticipatie bij oudste vrouwen

De bruto arbeidsparticipatie van vrouwen in de leeftijd van 50 tot 65 jaar was in 2012 drie keer zo hoog als begin jaren negentig. De sterkste toename is te zien bij vrouwen van 60 tot 65 jaar, van wie de arbeidsdeelname vervijfvoudigde tot 30 procent (grafiek 2.2.1). Ook bij mannen nam de participatie in de hoogste leeftijdsgroep het meest toe: van een op de vijf begin jaren negentig naar ruim de helft in 2012.

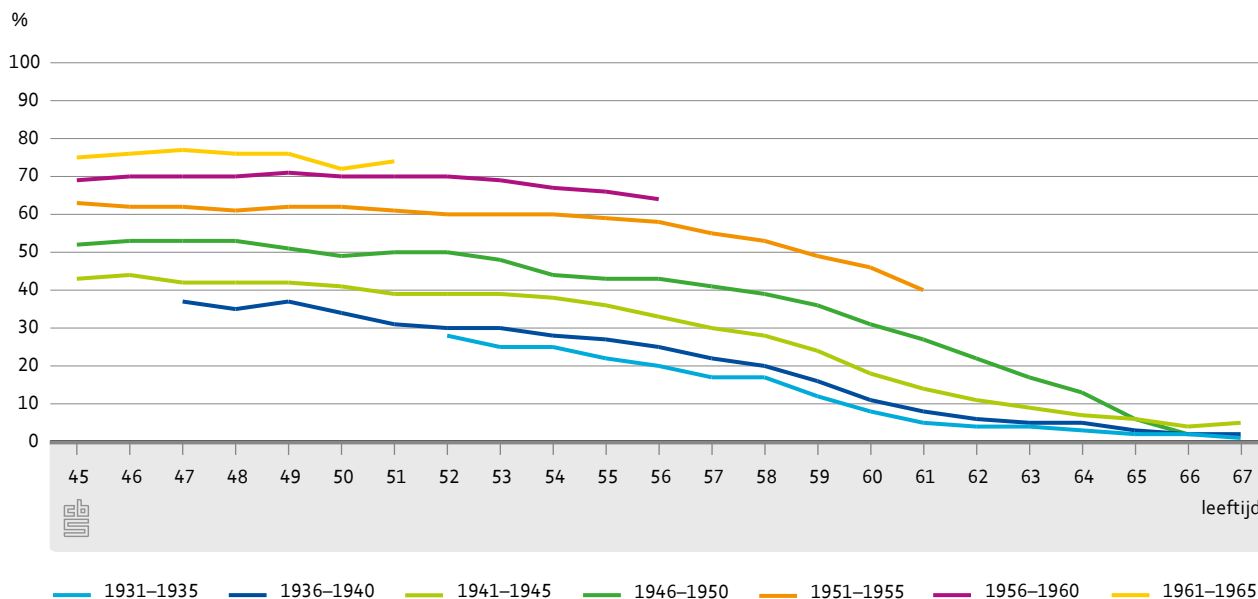
2.2.1 Bruto arbeidsparticipatie van mannen en vrouwen van 50 tot 65 jaar naar leeftijd

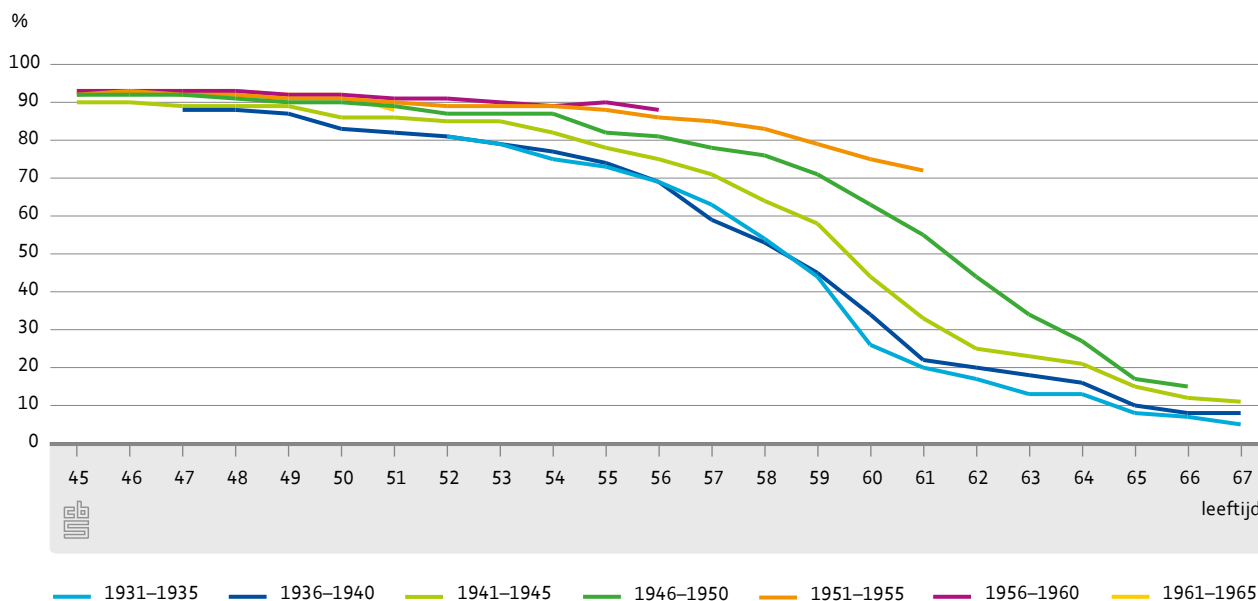
2.2 Arbeidsparticipatie van vrouwen sterk toegenomen met de generaties

Bij de toegenomen arbeidsdeelname van 50- tot 65-jarige vrouwen speelt de generatie waartoe zij behoren een belangrijke rol. Vanaf de jaren zeventig is de arbeidsparticipatie van vrouwen in het algemeen toegenomen, waardoor ook die op hogere leeftijden steeg. Bij een indeling naar vijfjaars geboortecohorten ligt de arbeidsparticipatie van elk jongere cohort bij dezelfde leeftijd op een aanmerkelijk hoger niveau dan van het voorgaande cohort (grafiek 2.3.1). De arbeidsparticipatie van vrouwen rond hun 50e levensjaar was bijvoorbeeld slechts 35 procent voor vrouwen geboren tussen 1936 en 1940, terwijl die van vrouwen uit 1956-1960 met 70 procent twee keer zo hoog was. Deze ontwikkeling suggereert dat de arbeidsdeelname van vrouwen van 50 tot 65 jaar in de komende jaren nog flink zal toenemen vanwege de instroom van jongere generaties met steeds hogere participatieniveaus. Ook bij mannen zijn dergelijke cohorteffecten zichtbaar, maar de invloed van de generatie op de arbeidsdeelname is bij hen aanzienlijk kleiner dan bij vrouwen (grafiek 2.3.2).

2.3.1 Bruto arbeidsparticipatie van vrouwen naar geboortecohort, 1987-2012

2.3.2 Bruto arbeidsparticipatie van mannen naar geboortecohort, 1987-2012

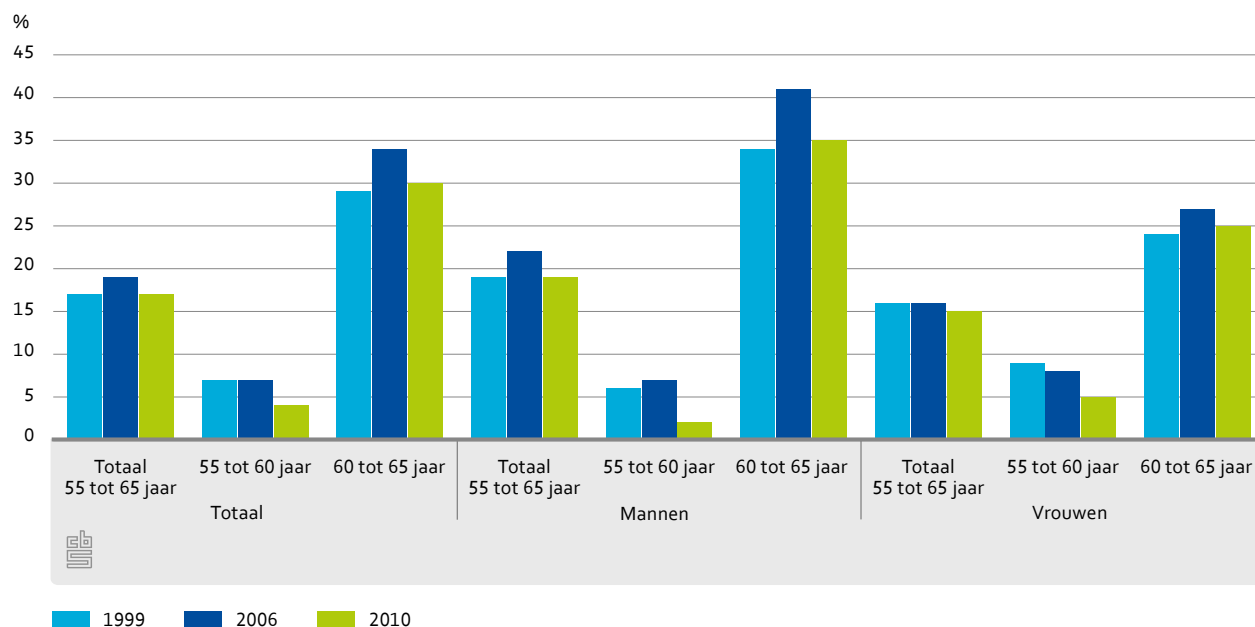
3. Voortijdige uittreding uit het arbeidsproces

3.1 Minder werkenden vervroegd met pensioen

In 2010 leefde 17 procent van de 55- tot 65 jarigen al voor de pensioengerechtigde leeftijd van 65 jaar voornamelijk van een pensioenuitkering (grafiek 3.1.1). Dat aandeel is even hoog als in 1999, maar iets lager dan de 19 procent in 2006. Ten opzichte van 1999 en 2006 is vooral

het aandeel dat zeer vroegtijdig -tussen hun 55e en 60e- met pensioen gaat, relatief sterk afgenomen, van 7 naar 4 procent. Dat geeft aan dat de (vooral) in 2006 geïmplementeerde beleidsmaatregelen gericht op inperking van vervroegde uitstroom duidelijk effect hebben gesorteerd. Wel waren deze effecten bij mannen aanmerkelijk forsere dan bij vrouwen.

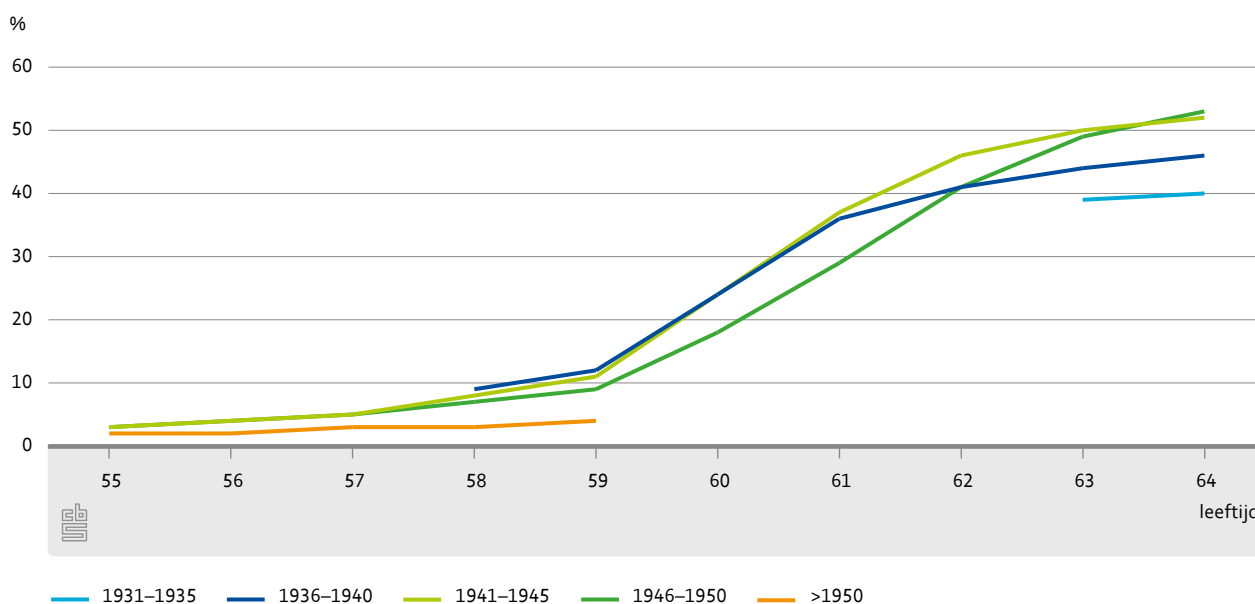
3.1.1 Mannen en vrouwen van 55 tot 65 jaar met pensioen als voornaamste inkomensbron naar leeftijd

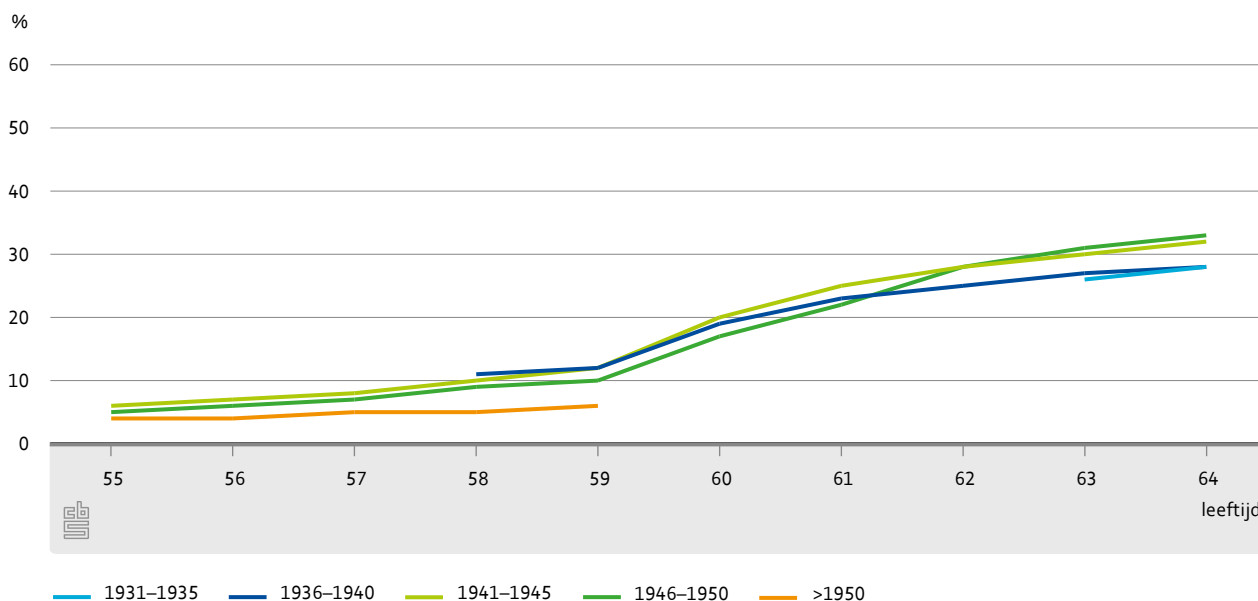
3.2 Effecten generatie op voortijdig pensioen vooralsnog beperkt

De tijdspanne 1999 tot en met 2010 is te kort om in de jongste generaties (geboren na 1950) de voortijdige uitstreding uit arbeid zichtbaar te maken. Van de generatie 1931-1935 zijn alleen cijfers beschikbaar voor 63- en 64-jarigen. Op het eerste oog lijkt er tussen de patronen van voortijdig met pensioen gaan in de drie geboortecohorten 1936-1940, 1941-1945 en

3.2.1 Voortijdig gepensioneerde mannen naar geboortecohort, 1999-2010

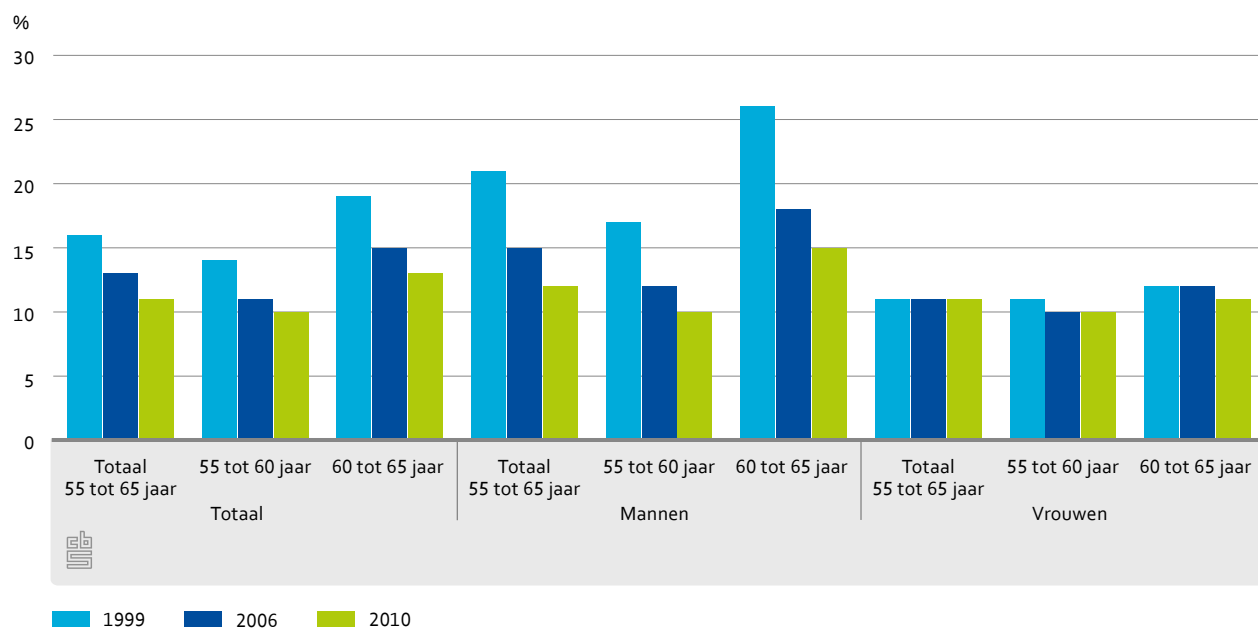

3.2.2 Voortijdig gepensioneerde vrouwen naar geboortecohort, 1999-2010

1946-1950 weinig verschil te bestaan (grafiek 3.2.1). Vanaf hun 58e levensjaar zijn deze generaties mannen in toenemende mate met vervroegd pensioen gegaan. Wel valt op dat bij de generatie 1936-1940 het aandeel voortijdige uittrekders vanaf het 62e jaar telkens op een lager niveau ligt dan bij de twee jongere generaties. In combinatie met de nog lagere percentages bij de oudste generatie mannen uit 1931-1935, wijst dat toch op minder vervroegde uittrekking bij de twee oudste geboortecohorten. Vooral de generaties mannen uit 1941-1945 en 1946-1950 lijken dus iets meer profijt te hebben getrokken van de vervroegde uitstroomregelingen. In het jongste cohort, geboren na 1950, ligt het aandeel dat met 58 jaar of jonger met pensioen gaat aanmerkelijk lager dan bij de oudere cohorten. Voor deze groep

3.3.1 Mannen en vrouwen van 55 tot 65 jaar met een arbeidsongeschiktheidsuitkering als voornaamste inkomensbron naar leeftijd

zijn in 2006 de mogelijkheden van uittreding via de pre-VUT dan ook danig ingeperkt. Bij vrouwen bestaan er tussen de onderscheiden generaties nauwelijks verschillen in het voortijdig met pensioen gaan (grafiek 3.2.2).

3.3 Minder uittreding door arbeidsongeschiktheid

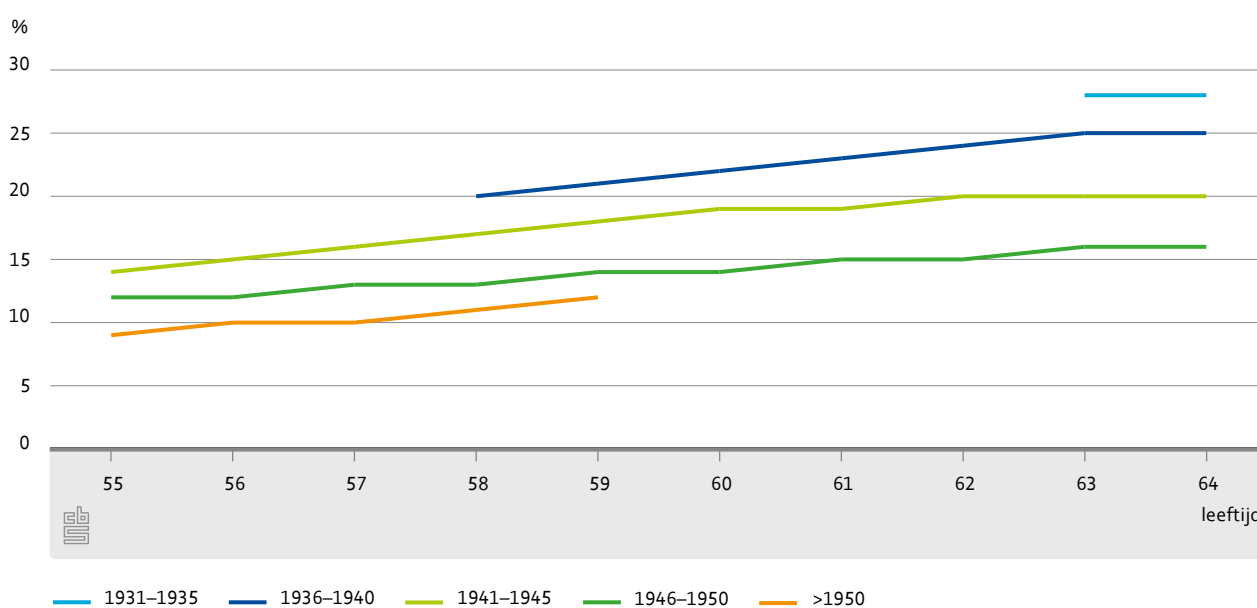
In 2010 leefde 11 procent van de 55- tot 65-jarigen voornamelijk van een uitkering arbeidsongeschiktheid (grafiek 3.3.1). Daarmee is het aandeel dat voortijdig uit het arbeidsproces treedt vanwege arbeidsongeschiktheid bijna een derde lager dan in 1999. Deze daling komt vrijwel geheel door de forse afname bij mannen; bij vrouwen in deze leeftijdsgroep is het aandeel arbeidsongeschikten tussen 1999 en 2010 nagenoeg gelijk gebleven.

3.4 Sterk effect van generatie op aandeel arbeidsongeschikte mannen

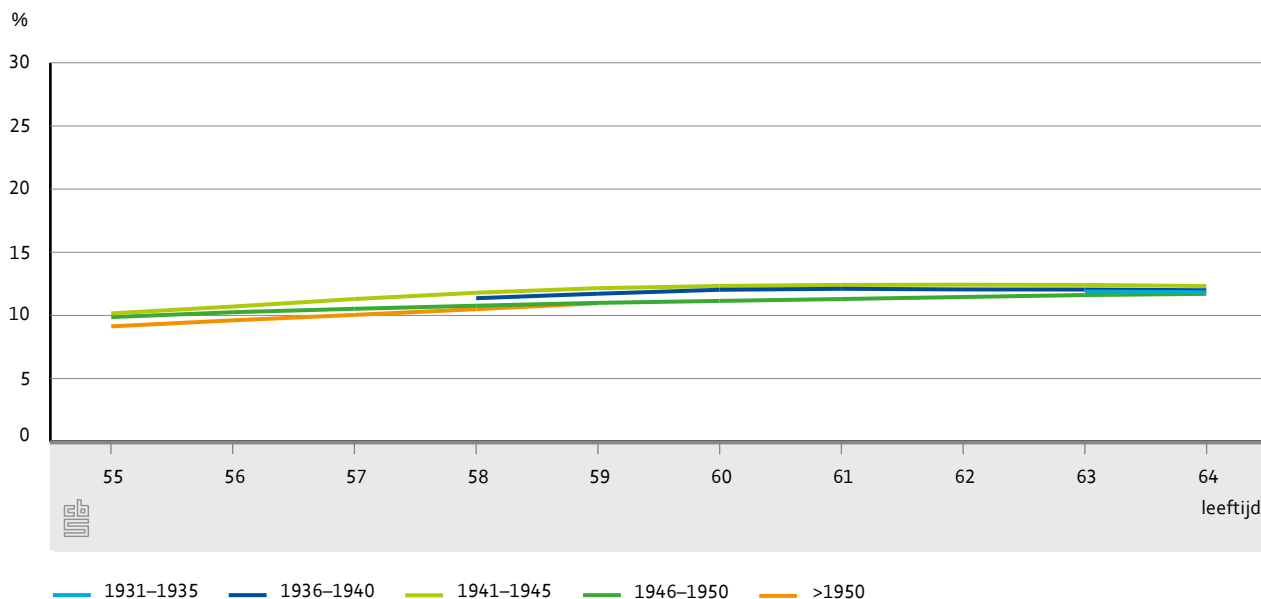
Bij mannen zijn duidelijke cohorteffecten zichtbaar: hoe jonger de generatie, hoe lager het aandeel arbeidsongeschikten bij dezelfde leeftijd (grafiek 3.4.1). Vergeleken met het op een na oudste cohort (1936–1940) is het aandeel vervroegde uittreeders wegens arbeidsongeschiktheid in het jongste cohort (geboren na 1950) nagenoeg gehalveerd. Zo is op 58-jarige leeftijd al 20 procent van de generatie 1936–1940 arbeidsongeschikt uit het arbeidsproces getreden, terwijl dat bij de jongste generatie 12 procent is. Op grond van deze patronen kan verwacht worden dat het aandeel arbeidsongeschikte 50- tot 65-jarige mannen de komende jaren nog verder zal dalen vanwege de instroom van jongere generaties met steeds lagere niveaus van arbeidsongeschiktheid.

Bij vrouwen zijn er geen cohorteffecten. In alle generaties (en alle leeftijdsjaren) treedt 10 tot 11 procent van de vrouwen vervroegd uit het arbeidsproces door arbeidsongeschiktheid (grafiek 3.4.2).

3.4.1 Mannen met een arbeidsongeschiktheiduitkering naar geboortecohort, 1999–2010

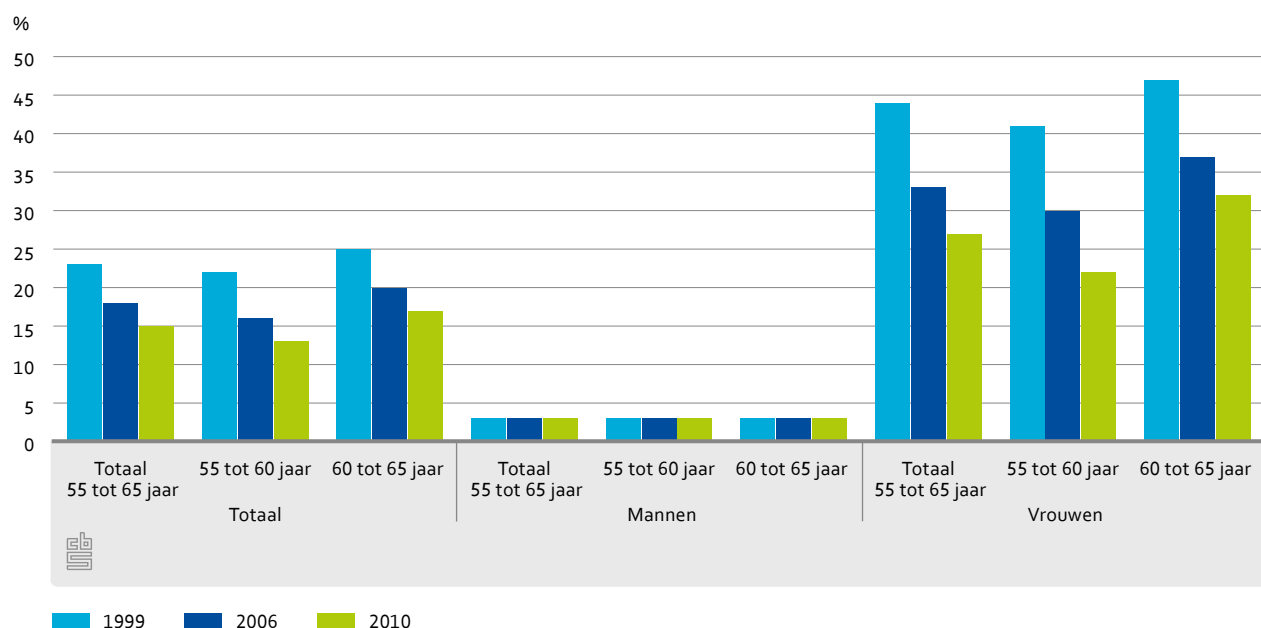
3.4.2 Vrouwen met een arbeidsongeschiktheidsuitkering naar geboortecohort, 1999-2010

3.5 Steeds minder vrouwen stoppen voortijdig zonder daarna een uitkering te ontvangen

Het zijn vooral vrouwen die stoppen met werken en vervolgens geen beroep (kunnen) doen op een uitkering, bij mannen komt het nauwelijks voor (grafiek 3.5.1). Maar de trend is duidelijk dalende: van 44procent in 1999 naar 27 procent in 2010. De daling is het scherpst in de jongste leeftijdsgroep, van 55 tot 60 jaar. Bij de vrouwen die vrijwillig voortijdig stoppen gaat het vaak om vrouwen met een oudere mannelijke partner. Bij pensionering van hun partner zetten ook zij een punt achter hun carrière om gezamenlijk van de oude dag te gaan genieten.

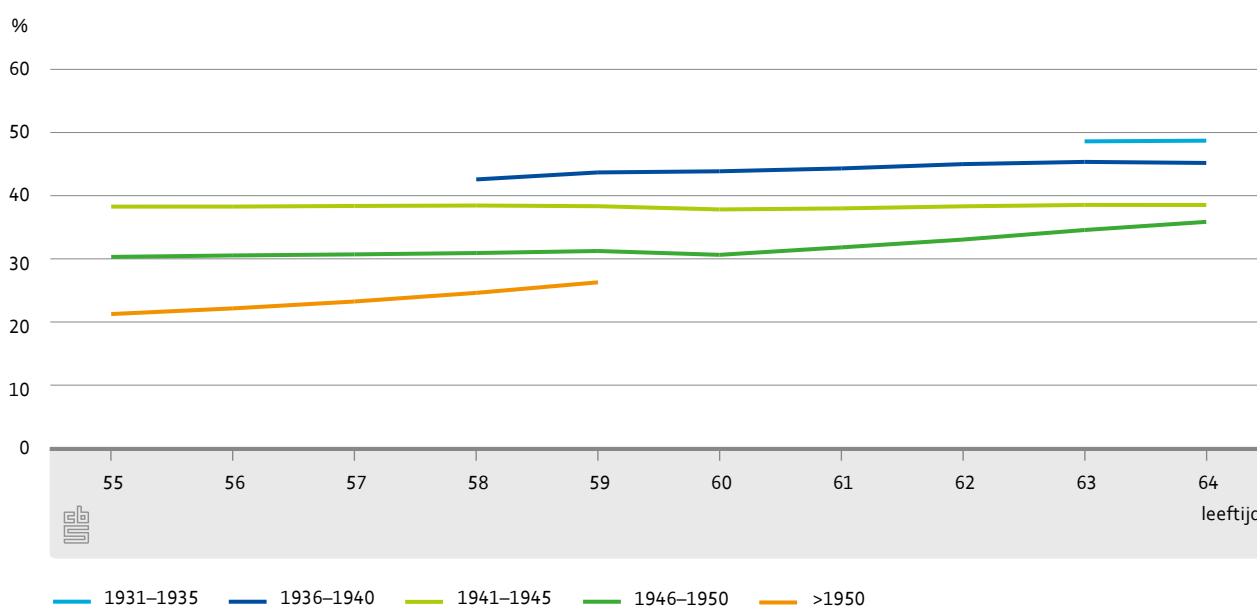
3.5.1 Mannen en vrouwen van 55 tot 65 jaar zonder inkomensbron naar leeftijd

3.6 Aandeel vrijwillig uittreedende vrouwen neemt af met de generaties

Het aandeel mannen dat vrijwillig voortijdig uittreedt is in alle generaties even laag. Bij vrouwen zijn er wel duidelijke cohorteffecten zichtbaar: hoe jonger de generatie vrouwen, hoe lager het aandeel dat voortijdig stopt met werken bij dezelfde leeftijd (grafiek 3.6.1). Vergeleken met het op een na oudste cohort (1936-1940) ligt het aandeel dat voortijdig stopt in het jongste cohort (geboren na 1950) over de hele linie ongeveer 40 procent lager. Zo beëindigde van de generatie 1936-1940 op 58-jarige leeftijd nog 43 procent van de vrouwen voortijdig hun carrière; in de jongste generatie van na 1950 is dat nog maar 25 procent. Deze ontwikkelingen suggereren dat het aandeel vrouwen in de leeftijd van 50 tot 65 jaar dat voortijdig stopt met werken zonder daarna een uitkering te ontvangen de komende jaren verder zal dalen door de instroom van jongere generaties met steeds lagere niveaus van uitstroom.

3.6.1 Vrouwen van 55 tot 65 jaar zonder inkomensbron naar geboortecohort, 1999-2010

4. Conclusie

De huidige trends op de arbeidsmarkt wijzen op een verdere toename van de arbeidsparticipatie van ouderen. In de leeftijdsgroepen 50 tot 55 jaar en 55 tot 60 jaar, is de arbeidsparticipatie flink toegenomen, vooral die van vrouwen. Daarbij is het aandeel arbeidsongeschikten aanzienlijk gedaald, zij het alleen bij mannen, en is er na 2006 een lichte daling te constateren in het aandeel mannen en vrouwen dat voortijdig met pensioen gaat. Bij vrouwen is er tevens sprake van een scherpe daling van het aandeel dat voortijdig stopt met werken zonder daarna een uitkering te ontvangen.

Corresponderend met deze trends zijn er ook duidelijke cohorteffecten te ontwaren. Zo neemt de arbeidsdeelname onder ouderen in belangrijke mate toe vanwege de instroom van jongere cohorten vrouwen met een alsmaar hogere arbeidsparticipatie. Verder zijn er bij

mannen duidelijke generatie-effecten zichtbaar in arbeidsongeschiktheid en bij vrouwen in voortijdige uittreding vanwege stoppen met werken. Hoe jonger de cohorten, hoe minder vaak jongere generaties mannen uitstromen uit het werk vanwege arbeidsongeschiktheid en hoe minder vaak jongere generaties vrouwen stoppen met werken zonder daarna een uitkering te ontvangen. Deze uitkomsten zijn geheel in lijn met bevindingen uit eerdere analyses op EBB en SSB (Otten, Arts en Siermann, 2011; Arts en Otten, 2012).

Autonome processen van maatschappelijke emancipatie en de vele arbeidstimulerende beleidsmaatregelen lijken hun uitwerking niet te hebben gemist. Op basis van de cohortanalyses kan bovendien verwacht worden dat bij vrouwen de toename van de arbeidsparticipatie wellicht nog enige tijd verder zal blijven toenemen vanwege de aanhoudende instroom van jongere generaties met steeds grotere aandelen werkenden. Ook wijzen de cohortanalyses op een mogelijk verder aanhoudende daling van zowel het aantal arbeidsongeschikte oudere mannen als het aantal vrouwen dat stopt met werken zonder een vervolgutkering. Wel moet hierbij worden aangetekend dat de economische crisis een dempende uitwerking op deze ontwikkelingen heeft. Vanwege de vanaf medio 2011 alsmat toenemende werkloosheid begint in 2012 in elk geval de motor van toenemende netto-arbeidsparticipatie duidelijk te haperen en begint ook de bruto- arbeidsparticipatie af te vlakken.

Toch lijkt de afvlakking van de arbeidsparticipatie eerder een tijdelijk, conjunctureel gevolg van de huidige economische crisis dan een structurele kwestie. De onderliggende structurele drijvende kracht is er toch een van vooral door vrouwen geïnstigeerde stijgende arbeidsparticipatie bij ouderen. Wel is het zo dat de jongere generaties instromende en langer doorwerkende vrouwen voor het overgrote deel in deeltijd werken, waardoor de gemiddelde arbeidsduur wordt gedempt (Otten, Arts en Siermann, 2011).

5. Literatuur

Arts, C. H. en F.W.J. Otten (2012). Arbeidsparticipatie ouderen in de lift. *Demos*, 28: 9, 1–4

Galen R. van, J. de Vries, K. Arts en C. Harmsen (2013). Perspectief op veranderde levenslopen: leven, leren en werken naar geboortegeneratie. *Sociaaleconomische trends*, oktober 2013.

Mooren, F. van der, en T. Traag (2013). Twintigers op de arbeidsmarkt. Een intergenerationele vergelijking van onderwijs- en arbeidsmarktkenmerken van jongeren. *Sociaaleconomische trends*, oktober 2013.

Otten, F., C. Arts en C. Siermann (2011). Meer ouderen langer aan het werk. *Economisch Statistische Berichten*, 96: 4612, 374–377.

Smits, W. en R. de Vries (2013). Veranderende beroepsloopbanen van mannen en vrouwen. *Sociaaleconomische trends*, oktober 2013.

Verklaring van tekens

.	Gegevens ontbreken
*	Voorlopig cijfer
**	Nader voorlopig cijfer
x	Geheim
–	Nihil
–	(Indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0 (0,0)	Het getal is kleiner dan de helft van de gekozen eenheid
Niets (blank)	Een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2012–2013	2012 tot en met 2013
2012/2013	Het gemiddelde over de jaren 2012 tot en met 2013
2012/'13	Oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2012 en eindigend in 2013
2010/'11–2012/'13	Oogstjaar, boekjaar, enz., 2010/'11 tot en met 2012/'13

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312, 2492 JP Den Haag
www.cbs.nl

Inlichtingen

Tel. 088 570 70 70, fax 070 337 59 94
Via contactformulier: www.cbs.nl/infoservice

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen, 2013.
Vereenvoudigen is toegestaan, mits het CBS als bron wordt vermeld.